

TRONDHEIM KOMMUNE

Sluttrapport for prosjektene Språkløftet og Utviklingsprosjektet i Trondheim kommune, 2007-2011 - Bedre språk -

Huseby barnehage, Kolstad barnehage, Saupstadringsen barnehager,
Kolstad skole og Saupstad skole

Skrevet av Erik Amundsen og Renate Gåsvik, prosjektledere

Innhold

1. Innledning.....	3
1.1. Bakgrunn for deltakelse i prosjektene.	4
1.2. Nasjonale målsettinger og krav til Språkløftet og Utviklingsprosjektet.....	4
2. Prosjektets lokale målsettinger.....	6
2.1. Prosjektets organisering.....	6
3. Modell for samarbeid på tvers av forvaltningsnivå (tiltakskjede) og modell for systematisk språkstimulering i barnhage og skole.....	8
3.1. Helhetlig tiltakskjede.....	8
3.2. Tiltak og nye metoder rettet mot fokusbarn i barnehagen og skolen.....	9
3.3. Tiltak og nye metoder rettet mot foreldre	12
3.4. Samarbeid på tvers av forvaltningsnivå	14
3.5. Tiltak for kompetanseutvikling.....	15
3.6. Ny modell for organisering av skoledagen.	15
3.7. Tiltak for spredning og implementering.....	16
4. Resultater og evaluering	16
4.1 Resultat fokusbarn.....	16
4.2. Helhetlig tiltakskjede. Samarbeid mellom barnehage og skole.	19
4.3. Materiell, språkstimulering.....	20
4.4. Tiltak rettet mot foreldre.....	20
4.5. Kompetanseheving	21
5. Oppsummering	22
Litteratur.....	23
Vedlegg.....	24

1. Innledning

Trondheim kommune har deltatt i de nasjonale prosjektene Språkløftet og Utviklingsprosjektet i perioden 2007-2011. Bakgrunnen for prosjektene er beskrevet i Stortingsmelding nr. 16 "....og ingen sto igjen- Tidlig innsats for livslang læring" og i strategiplanen fra Kunnskapsdepartementet, "Likeverdige opplæring i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009".

Strategiplanen beskrev en rekke mål og tiltak for arbeidet med flerspråklige barn. Et av tiltakene for å nå målet om å legge til rette for god og allsidig språkutvikling hos barn i førskolealderen, var tiltak 2, Språkløftet. Språkløftet skulle omhandle oppfølging av barn på grunnlag av språkkartlegging på helsestasjonen. Hensikten med språkløftet var å fremme gode språk- og norskerferdigheter. Opplæringen inkluderte også foresatte og mødre. En viktig del av tiltaket var å bidra til en god overgang mellom barnehage og skole, og å fremme samarbeid på tvers av forvaltningsnivå. Språkløftet sees i sammenheng med tiltak 4: "Utvikling av modeller for opplæring av minoritetsspråklige barn/elever/deltakere".

Videre i strategiplanen finner vi mål om å bedre språkopplæringen. Ett av tiltakene her er tiltak 8 som omhandlet flere ressurser til skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever. Formålet med ressursene var å stimulere skoler med mange minoritetsspråklige elever til på en god måte å håndtere de spesielle utfordringene som disse skolene har, og å bedre elevenes utbytte av opplæringen og dermed resultatene deres. Tiltaket er kalt Utviklingsprosjektet.

Trondheim kommune søkte og fikk innvilget midler til deltakelse i både Språkløftet og Utviklingsprosjektet. Deltakende enheter har vært Kolstad barnehage, Huseby barnehage, Saupstadringsen barnehager (Ringens barnehage og Saupstad barnehage), Kolstad skole og Saupstad skole som ligger i Saupstad/Kolstad bydel. I Trondheim kommune har vi valgt å kalle Språkløftet og Utviklingsprosjektet for "Bedre språk".

1.1. Bakgrunn for deltakelse i prosjektene.

Saupstad/Kolstad bydel ligger sør i Trondheim kommune. Saupstad/Kolstad er kommunens tettest befolkede område, og består av områdene Kolstad, Saupstad og Huseby. I bydelen finner vi mange ulike språk, men flertallet av de minoritetsspråklige familiene er kurdere fra Tyrkia med kurmanchi som morsmål. Saupstad/Kolstad er bydelen med høyest andel minoritetsspråklige familier i Trondheim kommune. Bydelen kommer i tillegg dårlig ut på Statistisk sentralbyrå sine levekårsundersøkelser. Barnas skolerestultater ligger på et lavt nivå i teoretiske fag. I praktiske fag er ikke forskjellene så store.

Med dette som utgangspunkt valgte skolene og barnehagene i bydelen å starte et samarbeid og søkte om deltakelse i prosjektene Språkløftet og Utviklingsprosjektet. Vi ønsket å få til et tett samarbeid mellom skolene og barnehagene om systematisk språk- og begrepsopplæring og å forbedre rutineene som gjelder overgangen mellom barnehage og skole. Skolene og barnehagene ønsket også å samarbeide om å gi norskopplæring til kurdiske mødre i bydelen. Vi ønsket at gjennom deltagelse i prosjektet skulle barna få bedre språkkompetanse og dermed bedre skoleprestasjoner som på sikt kunne bidra til sosial utjevning i Trondheims mest mangfoldige bydel. Søknaden ble innvilget og prosjektet startet opp høsten 2007.

1.2. Nasjonale målsettinger og krav til Språkløftet og Utviklingsprosjektet

De to prosjektene Språkløftet og Utviklingsprosjektet har følgende målsettinger og krav:

	Språkløftet	Utviklingsprosjektet
Formål	Fremme god språkutvikling i norsk og sosial kompetanse hos barn for å bidra til å utvikle og videreføre tiltak for sosial utjevning i Norge.	Stimulere skoler med mange minoritetsspråklig elever til å arbeide på en god måte med de særlige utfordringene som disse skolene har, og å bedre elevenes utbytte av opplæringen og resultatene.
Mål	Fremme god språkutvikling, gode norskferdigheter og sosial kompetanse hos barn i barnehage- og skolealder. Gi foresatte til disse barna opplæring i norsk. Sikre gode overganger mellom	

	barnehage og skole. Fremme samarbeid på tvers av forvaltningsnivå, institusjoner og faggrupper.	
Målgruppe	Oppfølging av et utvalg barn som utpeker seg etter språkkartlegging med Språk 4 på helsestasjonen. Disse skal følges fra helsestasjonen via barnehage og de to første årene i skolen.	Skoler med mer enn 25 % minoritetsspråklige elever på barnetrinnet skal så langt det er mulig være skoler som rekrutterer barn fra barnehager som deltar i Språkløftet.
Modellutprøving	Deltakende kommuner utvikler og prøver ut ulike lokale tiltak begrunnet i funn ved kartlegging av barn på 4 års kontrollen ved helsestasjonen (Språk 4) og lokal kontekst. Sentrale elementer/mønstre i denne praksisen skal dokumenteres.	Nye modeller for organisering av skoledagen. Nye metoder i opplæringen. Kompetanseutvikling.
Ansvar og oppgaver	<p>Sørge for:</p> <p>At det utformes prosjektbeskrivelser for begge tiltakene.</p> <p>Å gi støtte til prosjektutforming.</p> <p>Å sikre at prosjektene knytter seg til veiledere og nødvendig kompetanse.</p> <p>Å oversende samlet oversikt over prosjektbeskrivelser med budsjett for begge tiltakene.</p> <p>Å etablere kommunal prosjektorganisasjon som sørger for forankring og helhetlig planlegging og gjennomføring av begge tiltakene.</p> <p>Rapportering i henhold til oppsatte frister.</p> <p>Lokal informasjon og erfaringsdeling/spredning.</p> <p>Deltakelse i UDIRs oppstartskonferanse og erfaringsdelingskonferanser.</p> <p>Bidrag inn i nasjonal evaluering av Språkløftet og Utviklingsprosjektet.</p>	

Lokalt har vi sett på de to prosjektene som ett prosjekt; Bedre språk. I denne sluttrapporten har vi derfor valgt å se de to nasjonale prosjektene under ett.

2. Prosjektets lokale målsettinger

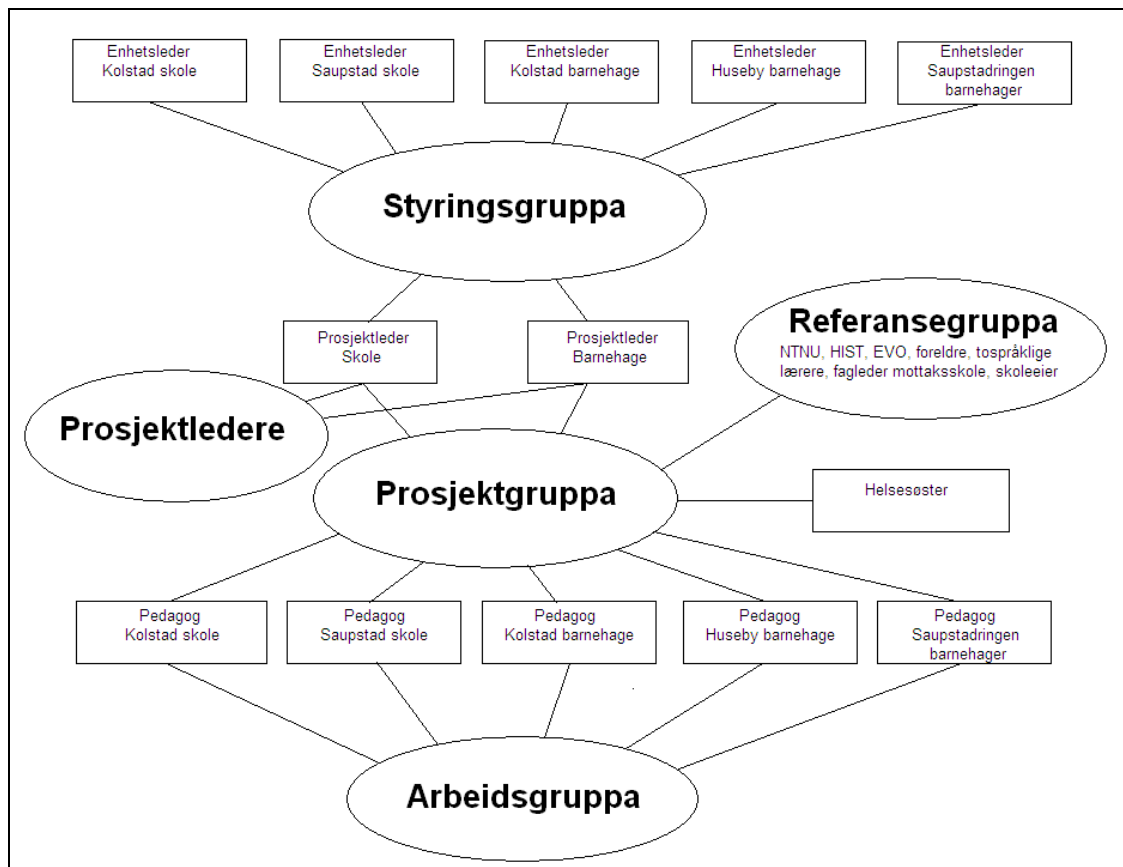
I tillegg til de nasjonale målsettingene og kravene har prosjektet følgende lokale mål:

- Bedre språkkompetanse hos barn fra 4 til 7 år på Saupstad/Kolstad.
- Ingen minoritetsspråklige barn under kritisk grense på kartleggingsprøvene på 2.trinn våren 2011.
- Bedre norskferdigheter hos kurdiske mødre i området.

2.1. Prosjektets organisering

I Saupstad/Kolstad bydel er det 3 kommunale barnehager (Huseby barnehage, Kolstad barnehage og Saupstadringsen barnehager) og 2 kommunale skoler (Kolstad skole og Saupstad skole). Alle 5 enhetene har deltatt i prosjektet i hele prosjektperioden, 2007-2011.

Prosjektet har vært organisert på følgende måte:

Figur 1. Prosjektets organisasjonskart

Prosjektet har vært ledet av de 5 enhetslederne som utgjør prosjektets styringsgruppe. Styringsgruppa har bestemt innholdet og framdriften i arbeidet i tråd med nasjonale føringer.

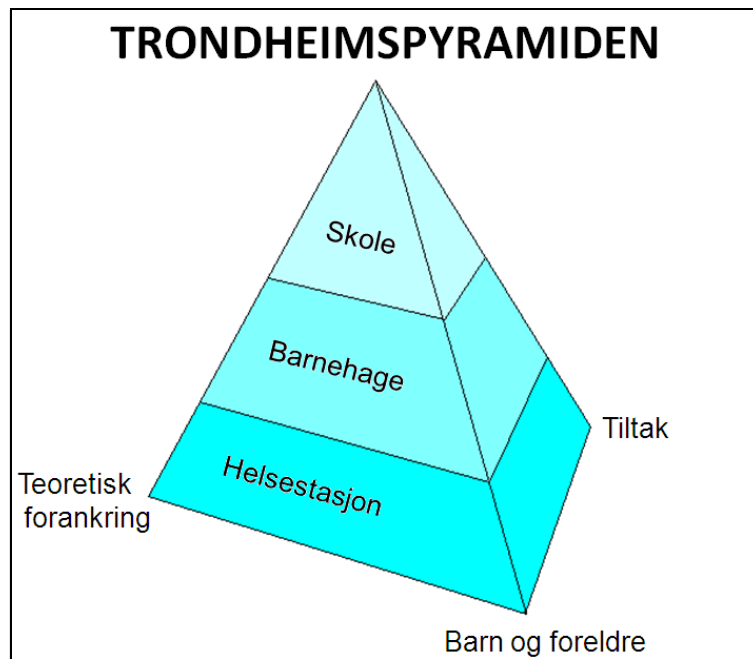
For å gjennomføre prosjektets ønskede tiltak og dermed nå målene lokalt og nasjonalt, har prosjektet blitt ledet av 2 prosjektledere. Prosjektlederne har representert både skolen og barnehagen. Dette for blant annet å sikre likevekt i prosjektledelsen da prosjektet lokalt omhandlet både barnehagen og skolen under hele prosjektperioden. Vi ønsket i tillegg å utnytte den ulike kompetansen skolene og barnehagene hadde, samt som et ledd for å styrke samarbeid mellom enhetene. Hver prosjektleder har vært frikjøpt til arbeidet i prosjektet i deler av prosjektperioden (se vedlegg 1).

Prosjektets arbeidsgruppe har bestått av en pedagog fra hver av de deltagende enhetene. Arbeidsgruppa har arbeidet med utvikling av helhetlig systematisk språkstimulering i barnehage og skole, rutiner for overgang mellom barnehage og skole, utprøving av nye metoder i opplæringen samt implementering på hver enkelt enhet i prosjektet. Hver deltaker i arbeidsgruppa har vært frikjøpt til arbeidet i prosjektet i hele prosjektperioden (se vedlegg 1).

Prosjektgruppa har bestått av arbeidsgruppa, prosjektledelsen og helsesøster. Helsesøster har deltatt i gruppa i ulike perioder for å så sikre at barn som har lav score på Språk 4-kartleggingen på helsestasjonen får videre oppfølging i barnehagen, og at mødre som har behov for norskkurs får informasjon om og mulighet til å delta på kurs.

Referansegruppa har bestått av eksterne kompetansemiljø, der i blant HIST (Høgskolen i Sør-Trøndelag), NTNU (Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet), EVO (Enhet for voksenopplæring) og fagleder fra mottaksskole. I tillegg har tospråklig lærer og foreldre deltatt i referansegruppa. Referansegruppa har bidratt med kompetanse for å gi innspill til prosjektets arbeid.

3. Modell for samarbeid på tvers av forvaltningsnivå (tiltakskjede) og modell for systematisk språkstimulering i barnhage og skole.

Figur 2. Modell

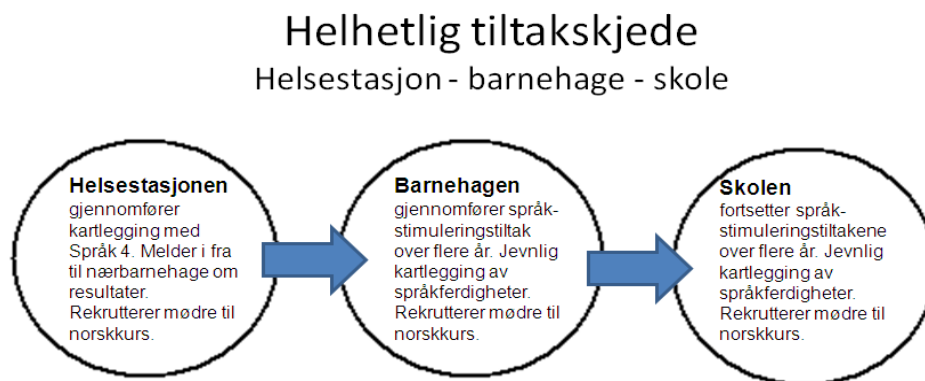
Modellen kan leses på ulike måter. På den ene siden kan den leses nedentil og opp som en tiltakskjede fra helsestasjon til barnehagen og over i skolen. På den andre kan man se på de ulike lagene i pyramiden og dermed se de ulike tiltakene rettet mot målgruppene og en begrunnelse for disse. Vi velger først å lese modellen som en tiltakskjede.

3.1. Helhetlig tiltakskjede

Den helhetlige tiltakskjeden starter ved at barn blir kartlagt på helsestasjonen med Språk 4 når barnet er rundt 4 år. Helsestasjonen melder i fra til barnehagen, etter samtykke fra foreldre, dersom barnet scorer lavt på kartleggingen og dermed trenger ekstra språkstimulering i barnehagen. I tillegg informerer og anbefaler helsestasjonen om deltakelse på norskkurs til minoritetsspråklige mødre som har behov for dette. Barna som har lav score på Språk 4, får ekstra fokus i barnehagen og videre over i skolen. Med ekstra fokus menes her systematisk språkstimulering. Disse barna er i prosjektet omtalt som fokusbarn. De ulike tiltakene rettet mot fokusbarna er beskrevet under punkt 3.2.. Barna blir i barnehagen og skolen kartlagt med blant annet Nya Sit.

Barnehagen og skolen informerer om og anbefaler mødre deltakelse på norskkurs.

Tiltakskjeden som utgjør de tre lagene i pyramiden kan også illustreres på følgende måte:

Figur 3. Helhetlig tiltakskjede

Tiltakskjeden må sees i sammenheng med rutinene for overgang mellom barnehage og skole (se punkt 3.4).

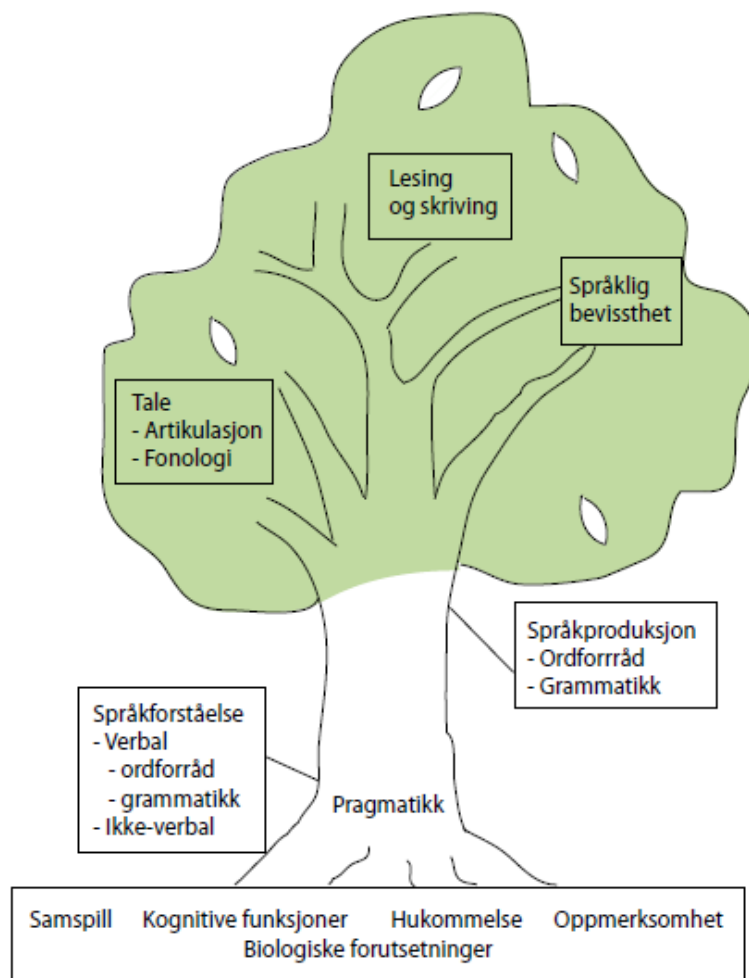
Vi vil videre i rapporten se nærmere på de ulike tiltakene i modellen og begrunnelse for disse.

3.2. Tiltak og nye metoder rettet mot fokusbarn i barnehagen og skolen

Flere studier viser at vokabular i førskolealder predikerer senere leseforståelse (Aukrust, 2005). Barn med lavt vokabular i slutten av barnehagealder har også det ved avslutningen av sin skolegang. Motsatt finner man at barn som har et godt utviklet vokabular i barnehagealder går ut av skolen med et høyt vokabular og med høy leseforståelse. Dette er av Stanovich omtalt som Matteus-effekten (Aukrust, 2005). Videre er det forsket spesielt på minoritetspråklige barns vokabular og sammenheng med leseferdigheter. Her viser det seg at barn med minoritetsbakgrunn vanligvis har et mindre vokabular på opplæringspråket enn enspråklige barn og det ser ut til at vokabularet er avgjørende for minoritetspråklige barns leseferdigheter (Droop og Verhoeven i Aukrust, 2005). Med bakgrunn i dette har vi valgt å ha fokus på begrepslæring i mange av tiltakene i prosjektet rettet mot alle barn, både minoritetspråklige og norske.

Det er viktig at barn har et rikt ordforråd for å kunne utvikle et mer avansert språk og dermed gode forutsetninger for læring. Det viktigste er å utvide barns ordforråd da dette er

grunnlaget (stammen) til videre språkutvikling. Barnets språkutvikling kan illustreres gjennom et tre som vokser (Espenakk m.fl., 2007).

Figur 4. Språktreet

I språktreets røtter finner vi barnets biologiske forutsetninger for å tilegne seg språk (oppmerksomhet, hukommelse, kognitive funksjoner og samspill). I tillegg til røttene er stammen i språktreet viktig for at barnet skal utvikle seg videre. For at barnet skal utvikle en solid og bærekraftig stamme må barnet tilegne seg ord og begreper samt utvikle god språkforståelse. Grenene på treet symboliserer barnets evne til å uttrykke seg verbalt, barnets språklig bevissthet og lese- og skriveferdigheter.

For å utvikle barnas grunnleggende språkferdigheter (stammen) har prosjektet vært opptatt å utarbeide en helhetlig og systematisk språkopplæring i tett samarbeid mellom barnehagene og skolene. Barnehagene og skolene jobber temabasert og har valgt å ta

utgangspunkt i 18 ulike grunnleggende tema. Dette er tema som for eksempel kroppen min, klær, mat og drikke, familien min, kalenderen etc. Temaene er synliggjort i en felles årsplan (se vedlegg 2). Noen tema er felles for barnehagen og skolen men med ulikt innhold.

Til hvert tema har vi systematisert materiell (konkretiseringskasser og ressurspermer) til bruk i arbeidet med språkstimulering i barnehage og skole.

Bilde 1: Materiell knyttet til tema dyr.

Kassene inneholder blant annet konkretiseringsmateriell, spill og bøker. Gjennom å konkretisere forstår barna lettere begrepene og får førstehåndserfaring med dem (Sandvik og Spurkland, 2009). Permene inneholder ordbanker, grammatikk, tips og råd til samtale, lek og aktiviteter, sanger, rim og regler, nettressurser, kopieringsoriginaler og diverse spill. Ordbankene består av en liste med grunnleggende ord knyttet til hvert tema. Disse ordene er i fokus når barna skal utvide sitt vokabular (se vedlegg 3). Ordene er fordelt på 2 nivå slik at ansatte som jobber med barna kan tilpasse språkstimuleringen til hvert enkelt barn.

Konkretiseringsmateriellet er brukt i barnehagene og skolene også i morsmålsopplæring. Trondheim kommune har gjennom en rekke år prioritert morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring for de tospråklige. Thomas og Colliers forskning viser at elever som får denne type opplæring scorer over gjennomsnittet hva gjelder skolerresultater (Kibsgaard og Husby,

2009). Å bruke materiellet som en del av den særskilte norskopplæringen i skolen og samtidig som en støtte på morsmålet, tror vi vil føre till bedre språkutvikling hos barna.

Prosjektet har videre laget litteraturkofferter med konkreter knyttet til ulike eventyr, fortellinger og bøker. Forskning viser at det er en sammenheng mellom barns tidlige erfaringer med bøker og lesing, og barns videre språkutvikling. Barn som har mange og gode erfaringer med å bli lest for ser ut til å profitere språklig på dette i skolealder og utvikler god leseforståelse (Aukrust, 2005). Vi ønsket derfor å arbeide med litteratur. For minoritetsspråklige barn som blir lest eller fortalt eventyr for på andrespråket, er konkretisering et viktig hjelpemiddel for at de skal forstå innholdet og lære nye ord og begreper (Bleka, Gjervan og Svolsbru 2010). Både barnehagene og skolene har brukt litteraturkofferter for å styrke den språklige utviklingen til barna.

Videre er det viktig at begrepslæringen skjer i samhandling med andre. Dette fordi språklig og kognitiv utvikling har utgangspunkt i sosial aktivitet (Vygotsky i Imsen, 2001). Prosjektet har derfor valgt at systematisk språkstimulering primært foregår i mindre grupper, men også felles i samlingsstund og lyttekrok.

3.3. Tiltak og nye metoder rettet mot foreldre

Norskkurs

I tillegg til tiltak rettet direkte mot barna har prosjektet også tiltak rettet mot foreldre. Et av disse tiltakene er norskkurs for kurdiske mødre. Mange av mødrene i bydelen har lav utdanning og har dårlige norskspråklige ferdigheter. Studier viser at foreldrenes utdanning og kunnskaper om skolen er viktigere enn familiens økonomiske situasjon når det gjelder barnas skoleprestasjoner (Bakken, 2009). Barn som vokser opp i familier der foreldrene har evne til å formidle kompetanse, språk, kunnskaper og verdier som går i akademisk retning, vil ha en læringsmessig fordel i skolen (NOU, 2010). En studie av barn med tyrkisk som hjemmespråk og norsk som barnehage- og skolespråk, fant at mors utdanning var en av de faktorene som sterkest predikerte barns norskspråklige kompetanse og deres begynnende ordavkoding i 1.klasse (Aukrust, 2005). Tilsvarende forskning om tyrkiske barn er også gjort i Nederland av Leseman med lignende funn (Aukrust, 2005). Vi så i vår bydel at mange av fedrene var pendlere og var derfor mye borte på ukedagene. Det var derfor ofte mødrene

som fikk ansvar for å hjelpe barna med leksene. De fleste av mødrene har kommet til Norge gjennom familiegjenforening og har derfor ikke fått samme tilbud om å delta på introduksjonsprogram slik som for eksempel flyktninger gjør. Svært mange av mødrene har bodd i Norge i mange år, men kan fortsatt svært lite norsk. Vi så et stort behov for å tilby disse mødrene norskkurs.

Før prosjektperioden startet hadde det vært et stort ønske fra minoritetsspråklige foreldre om å få tilbud om norskkurs i bydelen. Noen av utfordringene hadde for mange vært at det var lang reisevei til voksenopplæringen i byen, ikke økonomi til å dekke kursavgift, reiseutgifter samt mangel på barnepass. Høsten 2007 tok prosjektet kontakt med Senter for voksenopplæring (SEVO) om et samarbeid for å få til et tilbud om norskkurs i bydelen. Allerede våren 2008 startet vi norskkurs for kurdiske mødre der SEVO stilte med lærer, mens prosjektet ordnet med undervisningslokaler på den ene deltakende prosjektskolen. Norskkurset var gratis for kursdeltakerne og det var også tilbud om gratis barnepass i samarbeid med Åpen barnehage.

Mødre fikk tilbud om norskopplæring to dager i uka. SEVO delte mødrene inn i to grupper ut i fra hvilket nivå de befant seg på.

Bilde 2. Norskkurs for mødre

Foreldreveileder

Som et redskap foreldrene kan bruke for å støtte opp om barnehagens og skolens språkopplæring, laget vi en foreldreveileder knyttet til hvert av de ulike temaene vi jobber med (se vedlegg 4). Foreldreveilederen kalles temaark i kommunikasjon med foreldre. Temaarkene har en forside og en bakside. Forsiden består av ni bilder knyttet til temaet med norske ord under hvert bilde. Til hvert bilde er det også en tom linje der barnet eller foreldrene har mulighet til å skrive ordet på sitt morsmål. På baksiden er det skrevet tips til hva foreldre og barn kan snakke om og hvordan de kan jobbe med temaet hjemme. Et nytt temaark deles ut i starten av hver måned når et nytt tema introduseres. Temaarkene brukes både i barnehagen og skolen og deles ut til alle barn og foreldre da vi vet at alle barn har behov for å utvikle språket sitt.

Foreldrekurs

Skolen har i løpet av prosjektperioden arrangert obligatoriske foreldrekurs der alle foreldre til barn på 1.trinn får opplæring i hvordan man kan støtte barnet i den tidlige lese- og skriveutviklingen. I tillegg er erfaringsdeling mellom foreldrene på hvordan de kan støtte barnet i sin språkutvikling vektlagt. Møtet ledes av rektor, fagleder samt skolens leseveileder og trinnets lærere.

3.4. Samarbeid på tvers av forvaltningsnivå

Et av de viktigste målene i prosjektet har vært å få til et styrket samarbeid mellom barnehagene og skolene. Dette for blant annet å tenke en helhetlig og sammenhengende opplæring fra barnehagen over i skolen, samt å sikre gode rutiner for overgangen mellom enhetene. Overgangsrutinene er utarbeidet i samarbeid mellom barnehagene og skolene med utgangspunkt i Trondheim kommunes allerede eksisterende rutiner (se vedlegg 4). Det som skiller prosjektets rutiner fra kommunens rutiner er hyppigere møter, punktliste knyttet til overføringsmøtet fra barnehagen til skolen og foreldremøte i regi av barnehagen der skolens rektor er til stede og informerer om skolen. I tillegg overføres resultater fra kartlegginger (TRAS og Nya Sit) av alle barn (inkludert fokusbarna) til skolen, etter foreldrenes samtykke.

Samarbeidet på tvers av forvaltningsnivå innebærer også den helhetlige tiltakskjeden beskrevet i punkt 3.1, fra helsestasjon over i barnehagen og deretter skolen.

3.5. Tiltak for kompetanseutvikling

For at språkstimuleringen som gis i barnehagen og skolen skal være av god kvalitet er kompetanseutvikling et viktig tiltak for å sikre felles pedagogisk plattform og dermed tilnærmet lik praksis. Godt kvalifiserte lærere er den enkeltfaktoren som betyr mest for læringsutbyttet til elevene uansett fag (Utdanningsdirektoratet, 2006). Med en overordnet målsetting om bedre skoleresultater for barna, har prosjektet derfor hatt fokus på å utvikle kompetansen hos alle ansatte på alle enhetene.

Utvikling av kompetanse har foregått gjennom kurs, studieturer, studiedager, planleggingsdager, personalmøter, fellestid og samarbeidsmøter. Enhetene har hatt fokus på erfaringsdeling blant annet med tema om språkstimulering. Pedagogene i arbeidsgruppa har veiledet og gitt tips til andre ansatte på sin enhet om hvordan man systematisk jobber med språkstimulering. Erfaringsdeling er et viktig tiltak for å øke kompetansen hos den enkelte. Dewey mente at man sløser med ressurser når man ikke legger til rette for mer erfaringsdeling mellom lærerne i skolen (Møller, 1996).

Kompetansehevingen på hver enkelt enhet må sees i sammenheng med kommunens program for kvalitetsutvikling for skolen og for barnehagens kvalitetsprogram. Her er det mange ulike kurs som arrangeres i kommunal regi.

Prosjektdeltakerne har et aktivt samarbeid med kompetansemiljø. Enhetene har et tett samarbeid med HIST (Høgskolen i Sør-Trøndelag), NTNU (Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet), EVO (Enhet for voksenopplæring), Skrivesenteret (Nasjonalt senter for skriving) og DMMH (Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning).

3.6. Ny modell for organisering av skoledagen.

De to skolene som deltar i prosjektet, Kolstad skole og Saupstad skole, var begge med i prosjektet utvidet skoledag i 2007/2008. Her var blant annet fokuset på organisering av skoledagen viktig gjennom utvidet timetall, leksehjelp og gratis frokost/lunsj til alle barn.

Skolene har videreført erfaringer fra dette arbeidet i dagens modell for organisering av skoledagen.

Saupstad skole ble i 2009 plukket ut til å være en av 3 modellskoler som skulle arbeide med å utvikle og prøve ut en modell for en helhetlig skoledag på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. Modellen kalles Saupstadmodellen. Hovedmålsettingen med Saupstadmodellen er økt læringsutbytte og sosial utjevning. Bedre språk-prosjektet er dermed et av flere tiltak innenfor språksatsningen i den helhetlige skoledagen for å bedre barnas læringsutbyttet.

3.7. Tiltak for spredning og implementering

I prosjektperioden har implementering i første rekke dreid seg om å gjøre prosjektet godt kjent på hver enkelt enhet i Saupstad/Kolstad bydel. Etter hvert som prosjektet utviklet seg har fokuset på implementeringen dreid fra lokalt til kommunalt. For at kommunen skal dra nytte av modellutprøvingen er det viktig at tiltak og erfaringer fra dette arbeidet blir spredt. Prosjektet har gjennom hele prosjektperioden bidratt på ulike kommunale kurs og konferanser gjennom kommunens program for kvalitetsutvikling for skolen og for barnehagens kvalitetsprogram. I tillegg har prosjektet blitt formidlet til flere andre kommuner. Gjennom hele prosjektperioden har flere av de deltagende enhetene presentert prosjektet gjennom barnehage- og skolebesøk.

For blant annet å få spredt og implementert prosjektet kommunalt har Trondheim kommune høsten 2011 ansatt en person i en prosjektstilling innenfor flerkulturell praksis og språkstimulering.

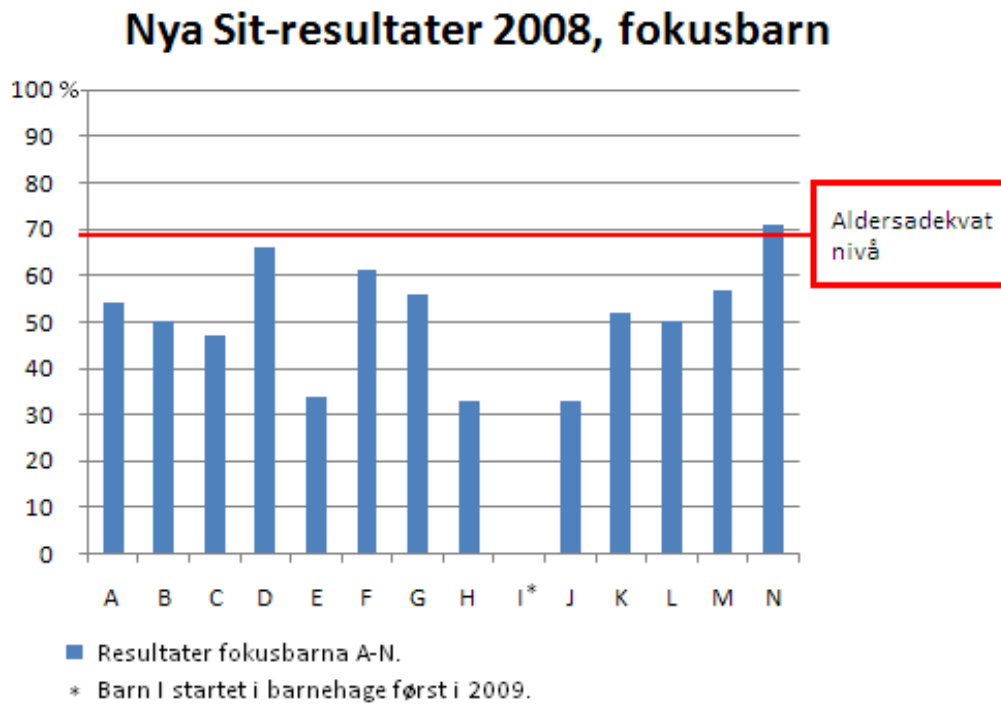
4. Resultater og evaluering

Vi vil i dette kapitlet se på resultater og evalueringer av prosjektet. Fokusbarnas kartleggingsresultater og resultater fra interne evalueringer blant ansatte på de 5 deltagende enhetene vil bli vektlagt i denne delen.

4.1 Resultat fokusbarn

Et av de lokale målene i prosjektet har vært å bedre språkkompetansen hos barn fra 4 til 7 år i bydelen Saupstad/Kolstad. Prosjektet har valgt å kartlegge barna med

kartleggingsverktøyet Nya Sit. Dette verktøyet kartlegger barnets impressive språk, altså språkforståelsen. Kartleggingsprøven tar hensyn til barnets alder og kan derfor brukes både i barnehagen og skolen. Prosjektet har hatt 14 fokusbarn som er kartlagt minimum en gang i året. I 2008 viser resultatene på Nya Sit-kartleggingen at nesten alle fokusbarna var under aldersadekvat nivå.

Tabell 1. Resultater av kartleggingsprøve Nya Sit for fokusbarn i 2008

Resultatene i 2009 og 2010 viser en positiv utvikling (se vedlegg 6).

Våren 2011 ble fokusbarna kartlagt for siste gang i prosjektperioden. Resultatet viser at nesten alle barn er over aldersadekvat nivå.

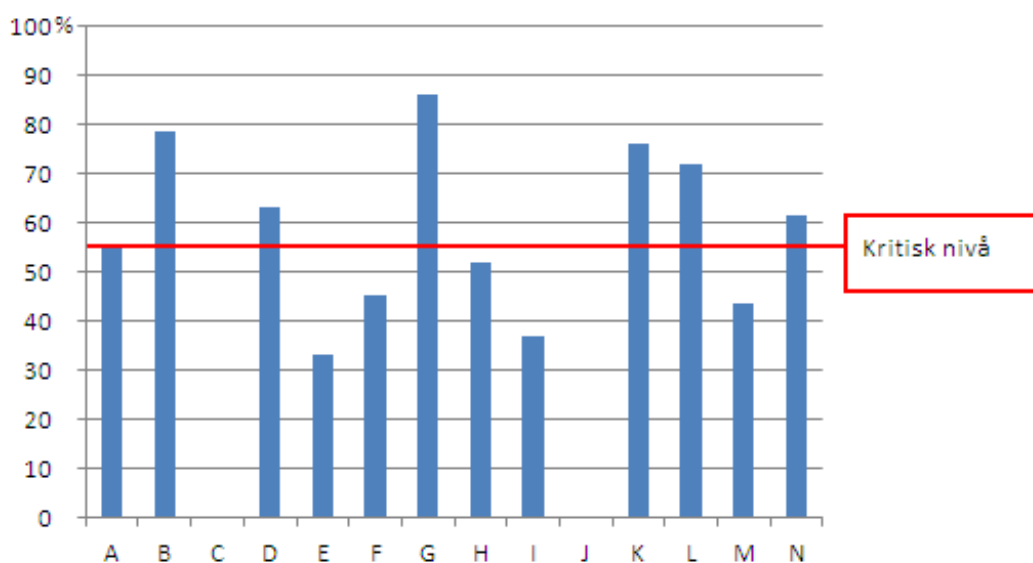
Nya Sit-resultater 2011, fokusbarn

Tabell 2. Resultater av kartleggingsprøve Nya Sit for fokusbarn i 2011

Vi velger derfor å påstå at fokusbarna har hatt en god språklig utvikling gjennom prosjektperioden.

Vårt neste lokale mål var at ingen minoritetsspråklige barn skulle være under kritisk grense på kartleggingsprøvene i lesing på 2.trinn våren 2011. Resultatene fra denne kartleggingen viser at 6 av fokusbarna er over kritisk nivå og 6 barn er på eller under kritisk grense. 2 elever har flyttet i løpet av prosjektperioden.

Tabell3. Resultater av kartleggingsprøve i lesing 2.trinn fokusbarn våren 2011

Fokusbarna består av noen norske barn, men flertallet av fokusbarna er minoritetsspråklige.

Høsten 2011 gjennomførte prosjektet en intern evaluering blant alle ansatte ved de 5 deltakende enhetene der de blant annet skulle vurdere barnas språklige og sosiale utvikling. De ansatte skulle ta stilling til følgende påstand: "Deltakelse i prosjektet har virket positivt for barnas norskspråklige utvikling". De ansatte skulle vurdere på en skala fra 1-5 der 1 tilsvarte at var helt uenig i påstanden og 5 helt enig. Gjennomsnittet av alle vurderingene om denne påstanden var 4,1 noe som sier oss at ansatte på de 5 deltakende enhetene ser en positiv norskspråkutvikling hos barna. Tospråklige ansatte fikk et tilleggsspørsmål om prosjektet hadde hatt en positiv effekt på barnas morsmålsutvikling. Gjennomsnittet av alle svarene var 4,2 noe som forteller oss at de tospråklige ansatte har sett en positiv utvikling på barnets morsmål.

Når det gjelder barnas sosiale utvikling skulle de ansatte ta stilling til følgende påstand: "Deltakelse i prosjektet har virket positivt for barnas sosiale utvikling". På denne påstanden var gjennomsnittet av vurderingene 3,9, noe som forteller oss at de ansatte opplever at prosjektet har virket positivt for barnas sosiale utvikling.

4.2. Helhetlig tiltakskjede. Samarbeid mellom barnehage og skole.

Den helhetlige tiltakskjeden starter ved at barna i 4 års alder blir kartlagt med Språk 4 på helsestasjonen. Trondheim kommune hadde ved prosjektets oppstart en satsning i kommunen på Språk 4-kartlegging ved helsestasjonen. Selv om barn ble kartlagt på helsestasjonen var det få av barna som ble meldt fra helsestasjonen til barnehagen. De fleste av fokusbarna ble derfor plukket ut etter barnehagens egen kartlegging.

Et at målene nasjonalt og lokalt har vært å bedre samarbeidet mellom barnehagen og skolen. Gjennom prosjektperioden har barnehagen og skolen sammen utarbeidet egne rutiner for overgangen mellom barnehagen og skolen. Rutinene har vært prøvd ut, evaluert og endret. Ansatte som har vært delaktige i overgangen mellom barnehagen og skolen svarer i evalueringen at samarbeidet har blitt bedre. Gjennomsnittet av svarene var 3,8 på en skala fra 1-5.

Prosjektet er veldig fornøyd med rutinene som er utarbeidet og at dette er en implementert del av virksomhetene. Trondheim kommune skal nå se på de lokale rutinene prosjektet har utarbeidet for å vurdere hvilke tiltak som kan gjøres gjeldende for hele kommunen.

4.3. Materiell, språkstimulering.

Ut i fra prosjektets målsetting om å bedre barnas språkkompetanse mener vi at språkstimuleringstiltakene som er iverksatt har vært vellykket.

Ansatte i barnehagen og skolen språkstimulerer i både strukturerte og ustrukturerte situasjoner. På spørsmål om hva som er hver enkelt ansattes beste tips til språkstimulering kom det fram mange gode forslag (se vedlegg 7).

Materiellet som er utviklet gjennom prosjektperioden er i bruk og de ansatte forteller i evalueringene at materiellet er lystbetont å bruke både for barna og de voksne. Videre finner vi i evalueringene høy score på påstand om at materiellet er nyttig å bruke i arbeidet med systematisk språkstimulering. Av alle vurderingene er gjennomsnittet på denne påstanden 4,5.

4.4. Tiltak rettet mot foreldre.

For å få til norskkurs for mødre har vi i tillegg til samarbeidet med EVO (Enhet for voksenopplæring) et samarbeid med Åpen barnehage. Mødre med barn uten barnehageplass har hatt mulighet til å ha barnet sitt i Åpen barnehage i den perioden de selv har deltatt på norskkurs. Dette tilbudet har hele tiden vært gratis for mødrene. Prosjektet har brukt prosjektmidler til å lønne en assistent i Åpen barnehage slik at mødrene skulle ha mulighet til å delta på norskkurs. Etter hvert var det færre mødre som benyttet seg av tilbudet om gratis barnepass. De søkte istedenfor om ordinær barnehageplass. Fra høsten 2011 var tilbudet om norskkurs fremdeles gratis mens tilbudet om gratis barnepass opphørte (se vedlegg 8).

Deltakerne på norskkurset har i hovedsak vært kurdiske mødre, men også mødre fra andre språkgrupper.

Norskkurset for mødre har hatt gode resultater gjennom hele prosjektperioden og det har vært enkelt å rekruttere mødre.

EVO som har det faglige ansvaret for kursene forteller om at mange av mødrene har bestått norskrøve 1-3 både skriftlig og muntlig. Mødre som har deltatt uttrykker at de har fått bedre selvtillit til å støtte barna gjennom opplæringsløpet og at de er tryggere i foreldrerollen. Noen av mødrene som har deltatt på norskkurs har fått seg jobb eller praksisplass mens andre har startet grunnskoleopplæring for voksne. Kurset går fremdeles med nye deltakere hvert år.

Foreldreveilederen har vært prøvd ut og evaluert av foreldre og ansatte i barnehagene og skolene med gode tilbakemeldinger på tiltaket. Foreldreveilederen hjelper foreldre til på en bedre måte å kunne støtte barna i utdanningsløpet.

4.5. Kompetanseheving

De ansatte på de 5 deltakende enhetene har gjennom prosjektperioden fått økt sin kompetanse. Dette gjelder for deltakerne i prosjektgruppa, men også andre ansatte. På spørsmål om man har hatt en kompetanseutvikling i arbeidet med flerspråklige barn i løpet av prosjektperioden, svarer flertallet at de har det. På en skala fra 1-5 er gjennomsnittet 3,6, noe som viser oss at personalet har hatt en kompetanseheving knyttet til arbeid med flerspråklige barn.

Ut i fra evalueringen ser vi også at personalene fremdeles har behov for kompetanseheving. Dette tas med videre i samarbeidet mellom enhetene etter endt prosjektperiode.

5. Oppsummering

Prosjektet har i løpet av prosjektperioden:

- utviklet en helhetlig tiltakskjede fra helsestasjonen over i barnehagen og videre til skolen
- utviklet en modell for systematisk språkstimulering i barnehage og skole
- utviklet gode rutiner for overgang mellom barnehage og skole
- bedret samarbeidet mellom barnehagene og skolene i bydelen
- tilbudt norskkurs til mødre som har behov for det
- bedret mulighetene for at foreldre støtter barna i utdanningsløpet
- fått økt de ansattes kompetanse innenfor arbeidet med flerspråklige barn
- hatt fokus på spredning og implementering på egne enheter og i kommunen
- samarbeidet med kompetansemiljø

Litteratur

Aukrust, Vibeke Grøver (2005): *"Tidlig språkstimulering og livslang læring – En kunnskapsoversikt"*, Utdannings- og forskningsdepartementet.

Bakken, Anders (2009). *"Ulikhet på tvers. Har foreldrenes utdanning, kjønn og minoritetsstatus like stor betydning for elevers karakterer på alle skoler?"* NOVA-rapport 8/09.

Bleka, Målfrid, Gjervan, Marit og Svolsbru, Gro (2010): *"Ressurshefte. Flerspråklig arbeid i barnehagen"*, Kunnskapsdepartementet.

Espenakk, Unni m.fl. (2007): *"Språkveilederen"*, Bredtvet kompetansesenter.

Imsen, Gunn (2001): *"Elevers verden- Innføring i pedagogisk psykologi"*, Universitetsforlaget.

Kibsgaard, Sonja og Olaf Husby (2009): *"Norsk som andrespråk - barnehage og barnetrinn"*, Universitetsforlaget.

"Likeverdig opplæring i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009", (2007), Kunnskapsdepartementet.

Møller, Jorunn (1996): *"Lære å/og lede. Dilemmaer i skolehverdagen"*, Cappelen Akademisk.

NOU 2010: 7: *"Mangfold og mestring- flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet"*, Kunnskapsdepartementet.

Sandvik, Margareth og Spurkland, Marit (2009): *"Lær meg norsk før skolestart!"*, Cappelen Akademisk.

St.meld.nr.16 (2006-2007) *"...og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring"*. Det kongelige kunnskapsdepartement.

Utdanningsdirektoratet (2006b): *"Framtidas norskfag. Språk og kultur i eit fleirkulturelt samfunn"*, Universitetsforlaget.

Vedlegg

- Vedlegg 1: Frikjøp av pedagoger til arbeidsgruppa og frikjøp til prosjektledelse
- Vedlegg 2: Temaplan for Bedre språk
- Vedlegg 3: Eksempel på ordbank knyttet til tema "Kroppen min"
- Vedlegg 4: Eksempel på foreldreveileder knyttet til tema "Venner, leker og følelser"
- Vedlegg 5: Rutiner ved overgang fra barnehage til skole¹
- Vedlegg A: Overføringsmøte
- Vedlegg B: Samtykke foreldre
- Vedlegg C: Arbeidslunsj med erfaringsutveksling
- Vedlegg 6: Resultater fra Nya Sit-kartlegging 2009 og 2010
- Vedlegg 7: Hvilke metoder/arbeidsmåter opplever du er viktigst for å gi barna bedre ordforråd/språkforståelse?
- Vedlegg 8: Norskurs for mødre

¹ Trondheim kommune har også rutiner for usatt/framskutt skolestart og der barn har behov for spesialpedagogisk hjelp. Disse rutinene er ikke vedlagt.

Vedlegg 1

Frikjøp av pedagoger til arbeidsgruppa og frikjøp til prosjektledelse

	2007		2008		2009		2010		2011	
	Vår	Høst	Vår	Høst	Vår	Høst	Vår	Høst	Vår	Høst
Ringens barnehage		20 %	20%	20 %	20 %	10 % + 20% pr.led.	10 % + 15% pr.led.	10 % + 10% pr.led.	10 % + 10% pr.led.	10 % + 15% pr.led.
Huseby barnehage		20 %	20%	20 %	20 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %
Kolstad barnehage		20 %	20%	20 % + 10 % pr.led.	20 % + 10% pr.led.	20 %	10 %	10 %	10 %	10 %
Kolstad skole		40 %	40%	40 %	40 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %
Saupstad skole		40 %	40%	40 % + 10 % pr.led.	40 % + 10% pr.led.	30 % + 20% pr.led.	20 % + 15% pr.led.	20 % + 10% pr.led.	20 % + 10% pr.led.	20 % + 15% pr.led.

Temaplan for Bedre språk

	Barnehage	1.trinn	2.trinn	Mottak
September	Kroppen min	Jeg begynner på skolen	Jeg lærer matematikk	Jeg begynner på skolen
Oktober	Klær	Venner, leker og fritidsaktiviteter	Kalenderen	Farger, tall, størrelser og former
November	Mat og drikke	Jeg lærer matematikk	Kropp og helse	Kroppen min
Desember	Jul	Meg selv, familie og nærmiljø	Venner, leker og fritidsaktiviteter	Klær
Januar	Venner, leker og følelser	I huset mitt	Utstyr og redskaper	Mat og drikke
Februar	Familien min	Dyr	Natur og miljø	Venner, leker og følelser
Mars	I huset mitt	Kropp og helse	I huset mitt	Familien min
April	Farger, tall, størrelser og former	Natur og miljø	Jeg reiser på ferie	I huset mitt
Mai	Dyr	Utstyr og redskaper	Dyr	Dyr
Juni	Fremkomst-middel	Jeg reiser på ferie	Meg selv, familie og nærmiljø	Fremkomstmiddel

- I tillegg har skolen en ressursperm knyttet til tema Høytider som brukes før jul, påske og 17. mai, i tillegg til det temaet gruppa allerede jobber med. Barnehagen har en ressursperm knyttet til tema Årstider og høytider som brukes når det er aktuelt.
- Mottaksbarn og andre skolebarn med dårlige norskkunnskaper bruker barnehagepermer (bortsett fra første måned). Etter å ha vært gjennom disse temaene, fortsetter de progresjonen sammen med eget trinn.
- En bruker ca 1 måned på hvert tema, avhengig av progresjonen i gruppa.

Vedlegg 3

Eksempel på ordbank knyttet til tema "Kroppen min"

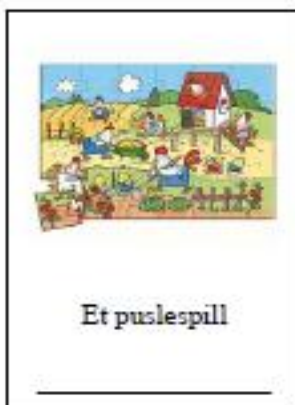
Eksempel på ordbank knyttet til tema "Kroppen min"

Nivå 1	Nivå 2
Øyne	Panne
Ører	Hake
Nese	Fingrer
Munn	Tær
Armer	Rumpe
Bein	Ansikt
Hode	Kne
Hår	Ankel
Hånd	Skulder
Rygg	Hals
Mage	Nakke
Fot	Kinn
Kropp	Albue
	Bryst
	Tunge
	Tenner
	Lepper
	Hud
	Skjegg
	Bart

Bedre språk

Venner, leker og følelser

Til dere hjemme

Ditt barn skal nå begynne med et nytt tema i "Bedre språk".

Vi skal jobbe med ord knyttet til temaet "Venner, leker og følelser".

Å få venner er en viktig del av det å være barn. For barn i førskolealder handler vennskap mye om lek. Snakk om:

- Hvem liker du å leke med?
- Hva liker du å leke med hjemme og i barnehagen?
- Hvilke leker har du hjemme?
- Hva er en venn?
- Hva gjør deg glad?
- Hvorfor kan noen være sinte?
- Hvorfor blir noen lei seg?
- Hva kan du gjøre hvis vennen din er lei seg?
- Fortell barnet ditt om hva du lekte med da du var liten.

Vi ønsker at barnet skal få snakke om dette på sitt morsmål. I tillegg kan dere øve på ordene som står under bildene, og gjerne skrive ordene på barnets morsmål.

Lykke til!

Vedlegg 5

RUTINER VED OVERGANG FRA BARNEHAGE TIL SKOLE

Gjelder alle barn

Fet skrift: Trondheim kommune sine rutiner.

Normal skrift: Rutiner utarbeidet gjennom prosjektet "Bedre språk".

Tid	Hva	Ansvar
Februar	<p>Barnehagebesøk:</p> <p>Rektor og spes.ped drar på besøk til barnehagene for å møte skolestarterne.</p> <p>Innskriving:</p> <p>Til stede: rektor, helsesøster, spes.ped., kontaktlærere, ansvarlig for minoritetsspråklig felt, SFO og evt. andre ansatte.</p> <p>Kvalitetssikre elevlistene i Extens før utsending av brev.</p>	<p>Rektor</p>
Mars	<p>Overføringsmøter:</p> <p>Skolen ved rektor/spes.ped. innkaller i starten av mars pedagogiske ledere ved barnehagene til møte. Det settes av en dag, skolen lager timeplan. Hver pedagogisk leder møter SFO-leder, spes.ped og neste års kontaktlærere. Vedlegg A viser hvilke tema som skal gjennomgås. Skolen ved rektor er ansvarlig for å melde behov om morsmål til Rådmannen i etterkant av møte.</p>	<p>Rektor/ Spes.ped</p> <p>Rektor</p>

April	Skolestartbarna deltar i en ordinær økt med 1. trinn.	
Mai	Bli-kjent-dag: Skolen inviterer alle barna til besøk på skolen Skolestarterne blir litt kjent med skolen, og møter kontaktlærere, assistenter og faddere. Foreldremøte med informasjon om skolestart:	Rektor Rektor
	Holdes på kveldstid, samme dag som bli-kjent-dagen. Til stede: rektor, kontaktlærere, assistenter, SFO-personale og minimum 1 fra hver barnehage. Hvordan jobber vi på 1. trinn, og hva venter vi at foreldrene skal bidra med? Overføringsmøter med foreldre: Ved behov innkalles foreldre til overføringsmøte med barnehage og skole.	
Juni	Barnehagene oversender TRAS og Nya SIT til skolene.	
August	Første skoledag.	
September	Skolene deltar på barnehagenes ordinære foreldremøter høsten før skolestart. Foreldremøtet deles i to, der siste halvdel kun er for skolestarterforeldrene.	

Oktober	Elevene drar gruppevis på besøk til den barnehagen de kom fra. Barnehagene sender invitasjon.	Rektor
	Barnehagene innhenter skriftlig samtykke til overføring av informasjon fra foreldrene. (Se vedlegg B)	
November	Arbeidslunsj med erfaringsutveksling: Skolen v/ rektor kaller inn til felles møte for pedagogiske ledere ved barnehagene og kontaktlærere. Det settes av to timer. (Se vedlegg C)	
Desember	<p>Vedtak om skoleplassering sendes til alle skolestartere.</p> <p>Barnehagene får informasjon om innskrivingsrutiner ved den enkelte skole.</p> <p>Alle foreldre får informasjon om barnehagens samarbeid med skole.²</p>	<p>Oppvekst- kontoret</p> <p>Rektor</p> <p>Styrer</p>

² Skal gjøres i perioden desember-januar

Vedlegg A: Overføringsmøte

- Elevenes språkkompetanse/ferdigheter.
- Resultater fra Språk 4, TRAS og Nya SIT.
- Observasjoner fra språkstimulering og språkferdigheter i dagligsituasjoner.
- Hvilke tema har eleven vært gjennom i Bedre Språk-materiellet?
- Hvilke elever er på samme nivå, og kan passe sammen i Bedre Språk-grupper i skolen?

Tillegg for minoritetsspråklige elever:

- Hvor lenge har eleven bodd i Norge?
- Morsmål.
- Sterke sider. Hva er eleven interessert i, og hva motiverer eleven?
- Spesielle utfordringer?
- Samspill med barn og voksne
- Atferd
- Konsentrasjon/utholdenhet
- Motorikk

Vedlegg B: Samtykke foreldre

Huseby, Kolstad og Ringen barnehager har et tett samarbeid med Kolstad og Saupstad skoler i forhold til overgangen fra barnehage til skole, jamfør Trondheim kommune sine retningslinjer. Dette for å gi skolen et innblikk i barnas hverdag på barnehagen, samt å informere dem om de barnehagebarna som skal begynne på skolen. Slik kan skolen tilrettelegge for en best mulig skolestart. Barnehagene og skolene skal møtes i mars for å informere om alle barnehagebarn som skal begynne på skolen til høsten.

I tråd med Trondheim kommune sine retningslinjer kartlegger barnehagene alle barn med TRAS (Tidlig Registrering Av Språkutvikling). Vi kartlegger også alle barn med Nya SIT. Informasjonen som blir gitt i overgangsmøte vil blant annet bygge på TRAS og Nya SIT. TRAS og Nya SIT oversendes skolen ved skolestart.

Noen barn som går i Huseby, Kolstad og Ringen barnehager skal begynne på andre skoler enn Kolstad og Saupstad. Vi er også pålagt å samarbeide med disse skolene om overgangen fra barnehage til skole. Vi ønsker derfor informasjon om hvilken skole ditt barn skal begynne på.

Opplysningene som formidles i overgangsmøte omhandler:

- Barnets språkkompetanse/ferdigheter
- Sterke sider. Hva er barnet interessert i, og hva motiverer barnet?
- Spesielle utfordringer?
- Samspill med barn og voksne
- Atferd
- Konsentrasjon/utholdenhet
- Motorikk
- Atferd

Vennligst returner svarslipp på avdelingen innen

Barnets navn: Fødselsdato:

Barnehage:

Skole:

Sett kryss (Ja/Nei)

Ja Nei

Jeg/vi samtykker i muntlig overføring av informasjon fra barnehagen til skolen

Jeg/vi samtykker i at barnehagen oversender TRAS og Nya SIT til skolen.

.....

Sted og dato

Mor/foresatt

Far/foresatt

Vedlegg C: Arbeidslunsj med erfaringsutveksling

På dette møtet skal en ikke ta opp enkeltelever. Formålet med møtet er å gi tilbakemelding til barnehagen om informasjonen som ble gitt på våren, og om det er ferdigheter skolen ser at barnehagen kan jobbe mer med. Det er også et mål at pedagoger fra barnehage og skole møtes og blir litt kjent, slik at det blir lettere å ta kontakt for å diskutere enkeltelever ved behov.

Spørsmål til møtet:

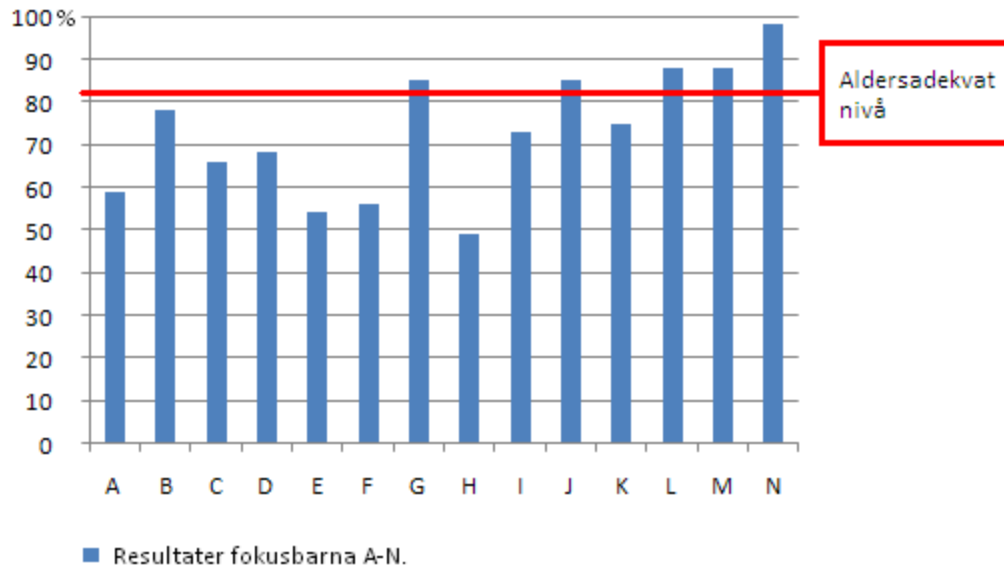
- Var informasjonen som ble gitt på overføringsmøtet på våren tilstrekkelig/hva var nyttig?
 - TRAS
 - Nya SIT
 - Informasjon som ble gitt om enkeltelevers sterke sider, språkferdigheter og evt. utfordringer.
- Er det ulike ferdigheter barnehagene kan prioritere å arbeide mer med?
- Er det annen informasjon skolen ønsker fra barnehagene neste vår?
- Er det andre tilbakemeldinger barnehagene har behov for å få neste høst?

Det skrives et kort møtereferat som sendes til deltakende enheter.

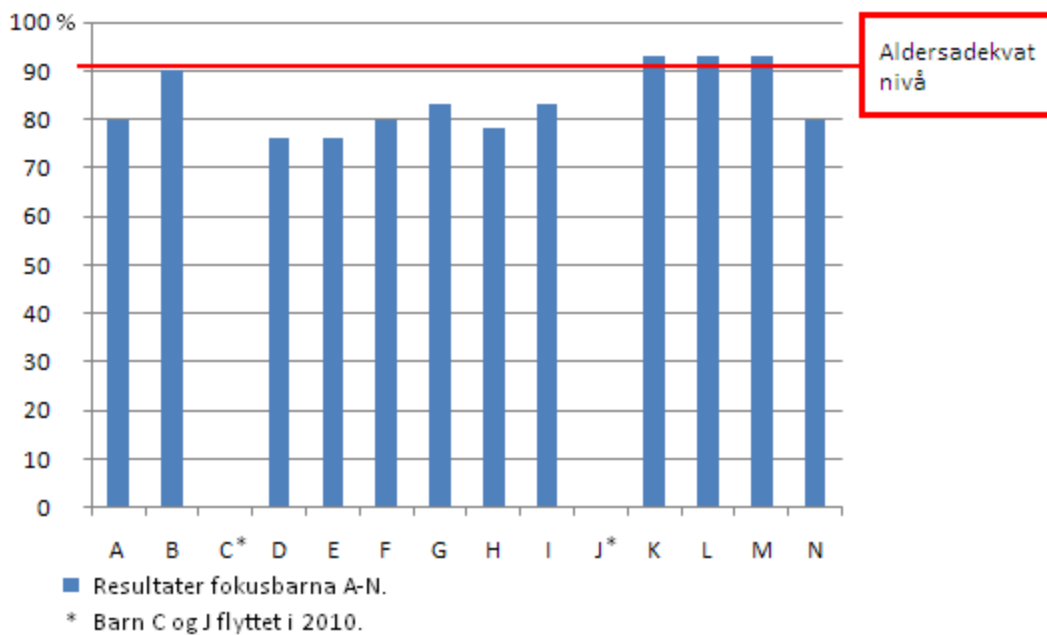
Vedlegg 6

Resultater fra Nya Sit-kartlegging 2009 og 2010

Nya Sit-resultater 2009, fokusbarn

Nya Sit-resultater 2010, fokusbarn

Vedlegg 7

Hvilke metoder/arbeidsmåter opplever du er viktigst for å gi barna bedre ordforråd/språkforståelse?

Smågrupper, sang, eventyr, samtaler, benevning, voksne som er aktive brukere av språk. En voksen med lita gruppe hvor læring oppnås gjennom lek og opplevelse av **mestring**. Lese bøker, **Høytlesning**, Systematisk arbeid, god morsmålsopplæring, inkluderende pedagogikk på trinnet. **Konkretisering**. Struktur, uteskole, SFO, undervisning i små grupper, dialog. **Samtale**, forklare, vise, leke, lese, bruke språket i alle mulige situasjoner. Lese og tolke tekster med elevene en og en. **Bedre språk**, grupper på 3-4 barn. Gruppearbeid, lærerstyrt, bruk av konkrete og naturlige scenarier som butikktur, skogtur, skolekjøkken. Ta barna med på turer for å oppleve det vi snakker om. **Benevning**, repetisjon, **gjentakelser**, aktiv deltakelse i lek sammen med barna, stasjonsarbeid, redegjørelse for nye begreper i fagtekster, visualisering, **smartboard**, bilder, tegninger, **opplevelser**. Lese: øke **tekstforståelse**, skrive: gi grunnleggende ferdigheter som gjør at barna får et godt skriveredskap jmf kunnskapsløftet + plan særskilt norsk. **Stasjonsarbeid** gir bra virkning, intensivt og variert. Smartboard, **synliggjøring av begreper**, data, bevisstgjøring av språkkompetanse i foreldregruppa. Etterspørre forståelse og aktivt ordforråd i lyttekrok. Ord, **begrepsinnlæring** hver uke. Fokus på dette i ukeplaner i alle fag. **Samarbeid med tospråklig lærer** i opplæringa. **Lesestrategier**, høytlesning, lese selv, samtaler, felles opplevelser. Det å bruke deg selv i arbeidet, benevne, peke på, vise fram, spørre, **undre seg** sammen med barna, ha det gøy sammen. Benevning, samtaler, sang, leik, daglige gjøremål osv.

Vedlegg 8

NORSKKURS

Saupstadingen barnehager, Kolstad barnehage, Huseby barnehage, Kolstad skole og Saupstad skole arrangerer norskkurs for mødre til barn i området. Norskkurset er **gratis**.

Undervisningen vil være på Saupstad skole mandager og tirsdager kl. 09.30-11.30.

Tid: Mandag og tirsdag 09.30-11.30

Sted: Saupstad skole

Start: Mandag 29.august 2011

Lærer: Svetlana Mork

Påmelding skjer ved å kontakte Saupstad skole,

tlf. 72 54 98 20.

Ordningen med at mødre kan ha barna i åpen barnehage mens de er på norskkurs opphører.

BARNEHAGEPLASS

Vi anbefaler barnehageplass for utvikling av norsk språk. Ta kontakt med Ringen, Saupstad, Kolstad eller Huseby barnehage.

Følgende betalingssatser for Trondheim kommunes barnehager:

Oppholdstid pr. uke	Betaling pr. mnd.
Inntil 9 timer	kr 350
Fra 9 inntil 17 timer	kr 740
Fra 17 inntil 25 timer	kr 1 190
Fra 25 inntil 33 timer	kr 1 640
Fra 33 inntil 41 timer	kr 2 070
41 timer eller mer (heldagsplass 5 dager/uke)	kr 2 330

Med vennlig hilsen

Styrerne på barnehagene og rektorene på barneskolene.